

Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling (FRDO)

Advies over de thematische strategie natuurlijke hulpbronnen van de Europese Unie

- Gevraagd door staatssecretaris voor duurzame ontwikkeling en sociale economie Els Van Weert
- Goedgekeurd door de Algemene Vergadering van de FRDO van 1 februari 2006
- Voorbereid door de werkgroepen Strategieën voor duurzame ontwikkeling en Productnormen
- De oorspronkelijke taal van dit advies is het Nederlands

Inhoud

Samenvatting van het advies p 2

Situering van het advies p 2

I. De thematische strategie natuurlijke hulpbronnen van de EU: definities, verbanden en krachtlijnen p 3

Hulpbronnen en milieu-effecten p 4

Kennisverwerving en indicatoren p 5

Interne en externe dimensie p 5

II. Evaluatie van de FRDO en aanbevelingen voor de strategie p 5

Data zijn nodig, maar ook keuzes p 7

Een verantwoordelijkheid van de lidstaten én van Europa p 7

Sociale en mondiale billijkheid p 10

Bijlagen p 12

Samenvatting van het advies

Na een eerste mededeling in 2003 heeft de Europese Commissie afgelopen december een tweede mededeling uitgebracht over de thematische strategie voor het duurzame gebruik van natuurlijke hulpbronnen. Deel I van dit advies (“De thematische strategie natuurlijke hulpbronnen van de EU: definities, verbanden en krachtlijnen”) is beschrijvend: het geeft weer hoe de Commissie zelf deze strategie omschrijft, wat zijn uitgangspunten vormen en welke maatregelen hij voorstelt om de strategie uit te voeren.

In deel II evalueert de FRDO de thematische strategie natuurlijke hulpbronnen die de Commissie voorstelt. De FRDO meent dat deze strategie één van de pijlers vormt van de Europese Strategie Duurzame Ontwikkeling en als analyse- en referentiekader van groot belang kan zijn voor tal van beleidsdomeinen. De Commissie vult de hulpbronnenstrategie tot op heden echter te beperkt in om die ambitie waar te maken. De raakvlakken met andere processen en strategieën van de EU worden te weinig geduid, en het ontbreekt de strategie aan concrete engagementen en doelstellingen – zowel waar het gaat om indicatoren, prioriteiten, maatregelen als verantwoordelijkheden.

Wat dit laatste punt betreft, meent de FRDO dat zowel de Europese instellingen, de lidstaten als de sectoren bij de uitvoering van de hulpbronnenstrategie betrokken dienen te zijn. Het mag in geen geval een vrijblijvende denkoefening worden. Daarom pleit de FRDO er onder meer voor de specifieke maatregelen die elk land voorstelt in het kader van deze strategie, op te nemen in de Nationale Hervormingsprogramma’s die de lidstaten jaarlijks dienen op te maken in het vernieuwde “Lissabon”-proces. Dit zou kunnen bijdragen tot de meer geïntegreerde aanpak van economische, sociale en ecologische kwesties waarvoor de FRDO reeds herhaaldelijk pleitte.

Ten slotte waardeert de FRDO dat de Commissie in de hulpbronnenstrategie aandacht heeft voor de globale dimensie, en er met name op wijst dat door de toenemende import van grondstoffen en energie de milieulast ten dele van de EU naar andere landen verschuift. De FRDO meent dat men hier ook rekening dient te houden met sociale bekommernissen, zoals het inkomen van producenten in derdewereldlanden, en met het vraagstuk van mondiale billijkheid. In dit verband is een bijzondere aandacht nodig voor de doelstelling in het algemeen materiaal- en energiestromen te beperken in de geïndustrialiseerde landen.

Situering van het advies

- [a] In 2001 publiceerde de Europese Commissie een nieuw actieprogramma voor het milieu voor de volgende tien jaar. Dit zesde Milieuactieprogramma, genaamd “Milieu 2010: onze toekomst, onze keuze”¹ werd later door het Europese parlement en de Raad van 22 juli 2002 goedgekeurd². In dit programma staan vier milieuprioriteiten vermeld, en zeven thematische strategieën die de Europese Commissie in dit verband dient uit te werken.
- [b] Eén van die prioriteiten is “*onze natuurlijke hulpbronnen ontzien en tot een beter afvalbeheer komen*”, en één van de strategieën de “*thematische strategie voor het duurzame gebruik van natuurlijke hulpbronnen*”. De Commissie bereidde die strategie voor door een aantal studies te laten uitvoeren, door workshops te organiseren en door de stakeholders te raadplegen (via een adviesforum, twee werkgroepen en een internetraadpleging)³.

¹ COM (2001)31 van 24 januari 2001

² Beslissing nr 1600/2002/EC gepubliceerd in OJ L 242 van 10/9/2002

³ Deze studies staan vermeld in bijlage 5 van dit advies (bronnen). Informatie over de (resultaten van de) workshops en raadplegingen vindt u op de website van de Commissie (DG Milieu) over de “*thematic strategy sustainable resources*”: <http://europa.eu.int/comm/environment/natres/index.htm>.

- [c] Op 1 oktober 2003 publiceerde de Commissie een eerste mededeling “*Naar een thematische strategie voor het duurzame gebruik van natuurlijke hulpbronnen*”⁴, en op 21 december 2005 volgde een nieuwe mededeling “*Thematische strategie inzake het duurzame gebruik van de natuurlijke hulpbronnen*” gekoppeld aan een effectbeoordeling (*impact assessment*) van de hulpbronnenstrategie.⁵
- [d] Deze voorstellen van de Commissie zullen in de tweede helft van 2006 onder het Finse voorzitterschap behandeld worden door de Raad (Milieu). Met het oog op het bepalen van het Belgische standpunt in deze Raad (Milieu), vroeg Staatssecretaris Van Weert de FRDO per brief van 1 juli 2005 een advies over de thematische strategie hulpbronnen van de EU. In dezelfde brief vraagt de staatssecretaris de FRDO nog een tweede advies over ont koppeling in 2006. Dit advies zou moeten bijdragen tot de ont koppelingsstrategie die de regering in overleg met de Gewesten tegen 2007 voorbereidt.⁶

I. De thematische strategie natuurlijke hulpbronnen van de EU: definities, verbanden en krachtlijnen

- [1] In de vermelde mededelingen omschrijft de Commissie “*natuurlijke hulpbronnen*” als grondstoffen (mineralen, metalen, fossiele energiedragers, biomassa: lanndbouwproducten, hout ...), milieumedia (lucht, water, bodem), dynamische bronnen (wind, zonne-energie ...), en ruimte (landgebruik, infrastructuur). Sommige hulpbronnen zijn *niet-hernieuwbaar* (bv. metalen, olie), andere zijn *hernieuwbaar* (bv. landbouwproducten, hout, visbestand).⁷
- [2] De doelstelling van de thematische strategie hulpbronnen is te komen tot *ontkoppeling*. De Commissie definieert *ontkoppeling* als een toestand waarbij economische groei niet gepaard gaat met een toenemend gebruik van hulpbronnen enerzijds en een toename van milieu-effecten (vervuiling, afvalproductie) anderzijds⁸. Er is *relatieve* ont koppeling (de economische activiteit neemt sneller toe dan het gebruik van hulpbronnen en de milieu-effecten) en *absolute* ont koppeling: de economische activiteit neemt toe, het gebruik van hulpbronnen en de milieu-effecten blijven constant of dalen.
- [3] Of er vooruitgang is op het vlak van ont koppeling, kunnen we weergeven aan de hand van drie indicatoren. De *productiviteit* van natuurlijke hulpbronnen toont het totale energie- en materiaalverbruik in verhouding tot de economische activiteit van een land. Daarnaast kan men het totale *milieu-effect van een hulpbron* bekijken gedurende zijn levenscyclus. De derde indicator, *eco-efficiëntie*, is de verhouding tussen de twee eerste, en meet de productiviteitsstijging per milieu-effect. In bijlage 2 van dit advies vindt u een schema dat deze indicatoren van ont koppeling illustreert.
- [4] De thematische strategieën zijn de belangrijkste instrumenten van het zesde Milieuactieprogramma, dat zelf de milieubijdrage vormt voor de EU-strategie voor duurzame ontwikkeling.⁹ Het onderwerp van de thematische strategie hulpbronnen vormt zelfs één van de prioritaire domeinen van de Europese strategie duurzame ontwikkeling: “Een verantwoordelijk beheer van natuurlijke hulpbronnen”. Maar de hulpbronnenstrategie past echter, vanuit het streven naar een aanhoudende economische groei, evenzeer in de Lissabon-strategie.
- [5] De hulpbronnenstrategie is nog met tal van andere strategieën en processen in de EU verweven. Zo maakt de strategie voor het voorkomen en recycleren van afval er deel van uit en is er een rechtstreeks verband met het geïntegreerde productbeleid en de strategie voor duurzaam consumeren en

⁴ COM (2003)572

⁵ Resp. COM (2005)670 en SEC(2005)1683

⁶ Cf. actie 15 van het Federaal Plan Duurzame Ontwikkeling 2004-2008

⁷ De term “(niet-)hernieuwbaar” heeft hier dus een andere betekenis dan in de context van “hernieuwbare energiebronnen”

⁸ In de definitie van de Commissie is *dematerialisatie* één van die twee aspecten van ont koppeling, met name de daling van het energie- en materiaalverbruik ten opzichte van de totale economische activiteit. Andere bronnen definiëren of gebruiken dematerialisatie als synoniem voor ont koppeling. In dit advies hanteren we de definitie van de Commissie.

⁹ Cf. COM(2005)466 “Betere regelgeving en thematische strategieën voor het milieu” van 28 september 2005, p 4

produceren (Marrakech-proces). Verder is er een wisselwerking met specifieke milieubeleidsterreinen als klimaatbeheersing, het maritieme milieu, bodembescherming, biodiversiteit, het stedelijke milieu, maar ook met andere beleidsdomeinen als transport, energie, gezondheid, landbouw, fiscaliteit, onderzoek en ontwikkeling (o.a. ETAP), voorzieningszekerheid van hulpbronnen ...¹⁰

- [6] De hulpbronnenstrategie moet volgens de Commissie¹¹ dan ook inhaken op genoemde strategieën en beleidstrajecten, en een coördinerende rol vervullen. In die zin gaat het om een “koepelstrategie” en een analysekader, gericht op een horizontale integratie van het EU-beleid. De Commissie onderstreept dan ook dat hij in het kader van deze nieuwe thematische strategie geen maatregelen zal voorstellen die eerder thuishoren in meer specifieke bestaande strategieën (zoals de afvalbronnenstrategie, die reeds op een uitgebreide wetgeving berust).¹²

Hulpbronnen en milieu-effecten

- [7] De Commissie stelt in zijn mededelingen van 2003 en 2005 over de hulpbronnenstrategie dat wat niet-hernieuwbare hulpbronnen betreft (metalen, fossiele brandstoffen ...) niet de schaarste het grootste probleem vormt maar de milieu-effecten (bv. broeikasgassen). De strategie moet zich dan ook daarop toeleveren. De schaarste is niet problematisch omdat er momenteel voldoende reserves zijn, het rendement bij winning/gebruik steeds verbetert en er zich substitutiemogelijkheden aandienen. Voor bepaalde hernieuwbare hulpbronnen stelt het schaarsteprobleem zich wel. Zo ligt wat de visvoorraden, het tropisch hout en de biodiversiteit betreft, het verbruik hoger dan de regeneratiecapaciteit en de draagkracht. Ook voor ruimte als hulpbron stelt zich een schaarsteprobleem door het toenemende landgebruik (bebouwing).
- [8] Een analyse van het hulpbronnenverbruik van de EU tussen 1980 en 2000 leert dat er in het algemeen een relatieve ontkoppeling heeft plaatsgevonden, dit door de forse stijging van het BNP tegenover de lichte stijging van het materiaalverbruik (en bij een analyse per capita, door de bevolkingstoename). De productiviteit van de hulpbronnen is er in die periode jaarlijks met 2,2% op vooruit gegaan. De Commissie verwacht dat deze indicator de komende 25 jaar nog kan stijgen tot 3%, wat zou betekenen dat de productiviteit van de hulpbronnen in 2030 met een factor 3,7 gestegen zou zijn ten opzichte van 1980.¹³ Uitgaand van een gemiddelde jaarlijkse economische groei voor de EU van 3% houdt dit in dat het totale materiaal- en energieverbruik de komende 25 jaar min of meer stabiel blijft in de Unie.
- [9] Ook wat de milieu-effecten betreft, ziet de Commissie een aantal verbeteringen. Door de regulering van uitstoot en afval is de lucht- en waterkwaliteit op sommige vlakken verbeterd, wordt er meer afval gerecycleerd ... Er zijn dus een aantal positieve punten, maar die grotere eco-efficiëntie wordt vaak teniet gedaan door de toegenomen productiehoeveelheden: *“Ondanks deze verbetering hebben stijgende productievolumes in vele gevallen de eventuele milieuverbetering of efficiëntietoename tenietgedaan, en is het huidige beleid ontoereikend gebleken om bepaalde fundamenteel onduurzame trends op Europees of wereldniveau om te buigen.”*¹⁴ Als niet-duurzame trends vermeldt de Commissie onder meer de overbevissing, de uitstoot van broeikasgassen, het verlies aan open ruimte, de verminderde biodiversiteit en toenemende gezondheidsrisico's door milieuvervuiling.

¹⁰ De Commissie probeerde onder meer in de in vorige voetnoot vermelde mededeling die verwevenheid in kaart te brengen. U vindt in bijlage 3 van dit advies het schema dat ter illustratie opgenomen werd.

¹¹ COM (2003)572, 5.1

¹² Cf. COM (2005) 670 van 21 december 2005, p 4: *“In de strategie wordt beklemtoond hoe belangrijk het is, de zorg voor het milieu te integreren in andere takken van het beleid die medebepalend zijn voor de milieueffecten van het gebruik van de natuurlijke hulpbronnen. Het is echter niet de bedoeling om specifieke initiatieven ten uitvoer te leggen op gebieden die reeds het voorwerp uitmaken van een goed doortimmerd beleid. De strategie omschrijft een analytisch kader dat het mogelijk maakt om in de beleidsontwikkeling door overheidsinstanties stelselmatig rekening te houden met het milieueffect van hulpbronnengebruik.”*

¹³ Zie grafiek in bijlage 1 van dit advies

¹⁴ COM (2005) 670 van 21 december 2005, p 5. In zijn begeleidende impactanalyse verwijst de Commissie in dit verband naar de analyse van het Millennium Ecosystem Assessment www.millenniumassessment.org/en/index.aspx. Het Europees Milieu Agentschap komt tot een vergelijkbaar besluit in zijn rapport “Household consumption and the environment” (EEA Report No 11/2005): *“... many pressures on the environment from household consumption continue to grow despite efficiency improvements. This is mainly because consumption growth outweighs gains in production and consumption efficiency”* (p 53)

- [10] De hulpbronnenstrategie moet er dan ook in de eerste plaats op gericht zijn die negatieve milieu-effecten te beperken. In tegenstelling tot strategieën die gericht zijn op de verbetering van de toestand van specifieke milieumedia (water; lucht ...) bekijkt de hulpbronnenstrategie echter de milieu-effecten tijdens de hele levenscyclus van hulpbronnen en hun eventuele interacties, ook buiten de EU, en richt ze zich op de "drijvende krachten" die de effecten veroorzaken.¹⁵ Dit houdt een langetermijnproces in: nieuwe productie- en consumptiepatronen ontwikkelen, zal tijd vergen. De Commissie werkt dan ook met een tijdschaal van 25 jaar voor de hulpbronnenstrategie.
- [11] In zijn mededeling van 21 december 2005 ziet de Commissie vier actieterreinen voor de hulpbronnenstrategie: kennisverwerving over het gebruik van hulpbronnen, het ontwikkelen van indicatoren voor de opvolging van de strategie, de interne implementatie via de lidstaten en een "high-level forum", en een globale aanpak via een "international panel" voor het duurzaam gebruik van hulpbronnen.

Kennisverwerving en indicatoren

- [12] De Commissie stelt dat er in bepaalde gevallen een gebrek aan informatie is over de relaties tussen het gebruik van hulpbronnen en de milieu-effecten. Er zijn verschillende instellingen die data leveren (Eurostat, EEA, universiteiten ...) maar die informatie is niet gecoördineerd en ook niet steeds onmiddellijk bruikbaar voor het beleid. Daarom wenst de Commissie een "gegevenscentrum voor hulpbronnen" op te richten, dat relevante informatie zou verzamelen, analyseren en ter beschikking stellen van het beleid. Dit centrum, dat 6 à 12 maanden na de goedkeuring van de strategie operationeel zou moeten zijn, zal werken onder de vleugels van Eurostat.
- [13] Een verwante problematiek is die van de indicatoren om de vooruitgang inzake het duurzaam gebruik van hulpbronnen te meten. De Commissie stelt dat er reeds veel initiatieven zijn op dit vlak, maar dat het toch nodig is de indicatorenset verder te ontwikkelen. Meer bepaald zouden tegen 2008 makkelijk te begrijpen indicatoren moeten beschikbaar zijn die de verschillende aspecten van ontkoppeling in kaart brengen (zie [g]). Die indicatoren zullen ook dienen om vast te stellen welke hulpbronnen de schadelijkste milieu-effecten met zich brengen, en zullen zo ook bijdragen tot het bepalen van beleidsprioriteiten.

Interne en externe dimensie

- [14] De Commissie meent dat de acties ter uitvoering van de hulpbronnenstrategie vaak best op het niveau van de lidstaten worden ondernomen, en niet op communautair niveau. Als reden haalt de Commissie de verschillende situatie op het vlak van hulpbronnengebruik in de lidstaten aan, de bevoegdheid ervoor die in vele gevallen niet uitsluitend bij de EU berust, en het feit dat lidstaten over beleidsinstrumenten (economisch, consumentenbeleid, sensibilisering) beschikken die moeilijker te hanteren zijn op EU-niveau. Daarom stelt de Commissie voor dat elke lidstaat maatregelen en programma's uitwerkt om de doelstellingen van de hulpbronnenstrategie te bereiken. Om dit proces te ondersteunen en te structureren zal de Commissie een "High-Level Forum" oprichten met vertegenwoordigers van de lidstaten die verantwoordelijk zijn voor het hulpbronnenbeleid en met stakeholders.
- [15] De Commissie onderstreept dat de hulpbronnenstrategie aandacht moet hebben voor de globale dimensie. Vele hulpbronnen (erts, olie, hout ...) komen immers uit landen buiten de Unie. Om die internationale dimensie vorm te geven, zal de Commissie een "*international panel on the sustainable use of natural resources*" oprichten, in samenwerking met UNEP en eventueel met andere internationale instellingen. Dit panel dient de EU te adviseren over het gebruik van hulpbronnen in een mondiale context, over duurzaamheidsnormen hierbij en over de vooruitgang inzake ontkoppeling.

---

¹⁵ Zie DPSIR-model van de EU-milieustrategieën in bijlage 4 van dit advies

II. Evaluatie van de FRDO – aanbevelingen voor de hulpbronnenstrategie

- [16] De FRDO meent dat deze thematische strategie noodzakelijk en belangrijk is voor de EU. Natuurlijke hulpbronnen zijn voor tal van beleidsdomeinen relevant, en het is dan ook nuttig over een overkoepelende strategie te beschikken voor het duurzaam gebruik ervan. De hulpbronnenstrategie biedt daarenboven een interessant analytisch kader, onder meer omdat de totale levenscyclus van producten bekeken wordt en er ook aandacht is voor milieu-effecten van materiaalverbruik buiten de Unie.
- [17] Het is belangrijk hierbij te onderstrepen dat een hulpbronnen- en ontkoppelingsbeleid in het algemeen niet noodzakelijk een negatieve impact hoeft te hebben, en in bepaalde gevallen zelfs een uitgesproken positieve impact kan hebben, op zowel de economische groei als de werkgelegenheid. In een recent rapport schreef het Europese Milieu Agentschap hierover: “... *A coherent policy response can bring about many positive economic effects. Large investments in environmental protection have helped to create around two million jobs in the European eco-industry (...) Increasing the efficiency of resource use in sectors with high materials and energy costs will directly increase the global competitiveness of European industries. Emphasis on material and energy efficiency can also help to reduce unemployment, because economic restructuring and cost-saving strategies traditionally target the labour force first (...)*”¹⁶
- [18] Het uitgangspunt, de analyse en het referentiekader zijn dus veelbelovend. De invulling van de strategie blijkt echter momenteel te beperkt en te weinig ambitieus om die verwachtingen in te lossen. De FRDO vindt de hulpbronnenstrategie zoals geformuleerd door de Commissie in zijn mededelingen van 2003 en 2005, in het algemeen te vrijblijvend. Zowel waar het gaat om indicatoren, prioriteiten, maatregelen als verantwoordelijkheden zijn concreter engagementen en doelstellingen nodig.¹⁷ Dit stond trouwens voorgeschreven in het zesde milieuactieprogramma: de hulpbronnenstrategie moet onder meer zorgen voor “*de vaststelling van doelstellingen en streefcijfers voor een efficiënt gebruik van de hulpbronnen en de beperking van het gebruik ervan, waarbij ont koppeling plaatsvindt tussen economische groei en negatieve milieueffecten*”¹⁸
- [19] Dergelijke doelstellingen en streefcijfers hanteert de Commissie wel in verwante beleidsdomeinen en deelterreinen van de hulpbronnenstrategie. Zo zijn er quota voor de CO₂-uitstoot op het vlak van de klimaatpolitiek, streefcijfers voor het aandeel van hernieuwbare energiebronnen in de elektriciteitsproductie, kwantitatieve doelstellingen voor de jaarlijkse cumulatieve energiebesparing van de lidstaten in de voorgestelde richtlijn “energie-efficiëntie bij het eindgebruik en energiediensten” ... De FRDO meent dat dergelijke doelstellingen en streefcijfers moeten bekeken en geïntegreerd worden in het ruimere kader van de hulpbronnenstrategie. Dit geldt ook voor de objectieven van de afvalstrategie, die nauw verbonden is met de hulpbronnenstrategie. De Commissie heeft beide thematische strategieën steeds samen bekeken¹⁹, maar verwijst in zijn recente mededeling over de hulpbronnenstrategie niet naar concrete doelstellingen en indicatoren op het vlak van afvalpreventie en recycling, terwijl dit toch belangrijke instrumenten zijn voor een ont koppeling van groei en hulpbronnengebruik/milieu-effecten.
- [20] De Commissie zelf stelde in zijn mededeling van 2003 dat in de nieuwe mededeling (2005) specifieke maatregelen voor ont koppeling opgenomen zouden zijn. De verantwoordelijkheid hiervoor wordt nu grotendeels doorgeschoven naar de lidstaten, zonder dat daaraan doelstellingen en tijdspaden verbonden worden (zie § 24 en volgende). De FRDO ziet hier zijn analyse bevestigd van zijn advies over de Europese strategie Duurzame Ontwikkeling, met name waar hij er op wees dat de ont koppelingsidee

¹⁶ EEA “Sustainable use and management of natural resources” (EEA Report No 9/2005), p 7

¹⁷ Zo is – gegeven de beperkte middelen – een rangorde nodig van hulpbronnen waarvan het gebruik momenteel de meeste problemen stelt, en waarvoor prioritaire acties nodig zijn. Cf. advies Europees Parlement van 30 maart 2004 over mededeling COM(2003)572 van de Commissie: (the Resource Strategy) “*should define priority resources – for example the top twenty resources which pose the biggest problems, to be revised every five years- and develop targets and propose effective instruments to reach these targets.*”

¹⁸ Decision No 1600/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 22 July 2002 laying down the Sixth Community Environment Action Programme, published in OJ L 242 of 10/9/2002, art 8,2c

¹⁹ De jongste mededeling van de Commissie over de afvalstrategie werd samen met die over de hulpbronnenstrategie uitgebracht op 21 december 2005 (COM(2005)666 : «Taking sustainable use of resources forward : a thematic strategy on the prevention and recycling of waste»)

tot op heden vooral een intentioneel proces is geweest: “de implementatie laat te wensen over omdat er te weinig concrete en meetbare doelstellingen vastgesteld zijn, en er evenmin termijnen bepaald werden”²⁰

- [21] In datzelfde advies wees de FRDO er op dat de Commissie te weinig de spanningsvelden verduidelijkt die bestaan tussen de verschillende beleidsprioriteiten, en er zonder meer vanuit lijkt te gaan dat de Lissabon- en duurzame-ontwikkelingsstrategieën complementair zijn. De FRDO is daarentegen van mening dat er wel degelijk spanningen kunnen bestaan tussen beide benaderingen en dat die ook expliciet moeten worden gesteld. Dit geldt ook voor de hulpbronnenstrategie: in de eerste mededeling hierover van de Commissie stond te lezen dat de strategie verbonden is met tal van andere strategieën en beleidsdomeinen, en dat een belangrijk aspect ervan dan ook zal bestaan in het evalueren of de beleidskeuzes op die verschillende terreinen verenigbaar zijn met de doelstelling van ontkoppeling. De tweede mededeling (2005) gaat hier echter niet verder op in, en ook in de begeleidende effectbeoordeling vinden we geen analyse van mogelijke conflicten tussen beleidsterreinen en van eventuele *trade-offs*. De effectbeoordeling van de hulpbronnenstrategie is trouwens ook op andere vlakken te beperkt, en lijkt wat de analyse van beleidsopties betreft, in de eerste plaats gericht op een verrechtvaardiging van de stellingnames in de mededeling van de Commissie.
- [22] De FRDO dringt dan ook aan op een grondiger analyse van de raakvlakken van de hulpbronnenstrategie met andere EU-strategieën en processen, zowel om wederzijds versterkende effecten en win-win-relaties te bevorderen als om “dubbel gebruik” en incoherenties te vermijden. Wat dat laatste betreft, wijst het IEEP er in een recente studie op dat “*In particular, better regulation means more coherent regulation, so that EU measures in one policy domain do not run counter to the objectives of those in another. It is hardly better regulation to continue to have to apply a drinking water directive to counter some of the consequences of the EU’s own agriculture policy.*”²¹

Data zijn nodig, maar ook keuzes

- [23] Wat betreft de data over materiaalstromen en milieu-effecten, is de FRDO overtuigd van het nut van een “gegevenscentrum voor hulpbronnen”. Het is echter jammer dat de Commissie pas nu dit initiatief neemt, terwijl hij reeds in 2003 wees op het belang van informatieverwerking over het gebruik van hulpbronnen. In die optiek had de Commissie trouwens verschillende studies²² besteld, die gepubliceerd werden op zijn webpagina “natuurlijke hulpbronnen”. De FRDO vindt dat de Commissie in zijn mededeling en effectbeoordeling op diverse vlakken weinig gebruik maakt van dit materiaal. Zo stelt de Commissie dat hij wat indicatoren betreft, zal gebruik maken van de resultaten van bestaande studies, maar vermeldt hij niet wat die studies opgeleverd hebben en waarom bestaande indicatoren (bv van Eurostat of EEA) momenteel niet voldoen.
- [24] De vraag kan worden gesteld of het probleem van data en indicatoren er één is van beschikbaarheid, dan wel van selectie. De Commissie stelt trouwens zelf in zijn impactanalyse dat de kennis over het gebruik van hulpbronnen toegenomen is en dat het er op aan komt die informatie toegankelijker te maken voor het beleid: “... *because much information already exists, the focus is on improving access to this information, rather than collecting (...) new information, or even carrying out additional research.*”²³ De FRDO vindt het dan ook een goed initiatief de beschikbare data beter te coördineren, maar wijst er op dat zelfs de meest volledige, verfijnde en geïntegreerde data geïnterpreteerd moeten worden. Ook voor indicatoren, en voor de prioriteiten die men er uit wenst af te leiden, geldt dat er een selectie en een

²⁰ FRDO 2004a09 § 71 e.v. De Commissie geeft in bijlage 1 van het document “Annexes to the thematic strategy on the sustainable use of natural resources” (SEC(2005)1684) wel aan dat hij door de implementatie van de hulpbronnenstrategie een jaarlijkse productiviteitsstijging van de hulpbronnen verwacht van 3% over de periode 2000-2030 (zie ook § 8 en bijlage 1 van dit advies), maar dit cijfer wordt niet als doelstelling van de strategie geformuleerd in de Mededeling. .

²¹ Institute for European Environmental Policy, “For better or for worse? The EU’s ‘better regulation’ agenda and the environment”, November 2005, 4.3

²² Zie bijlage 5 Bronnen

²³ SEC(2005)1683 van 21 december 2005, p 16

keuze nodig is.²⁴ Die interpretatie en selectie is een taak van het beleid. De Commissie mag op dat vlak zijn verantwoordelijkheid niet uit de weg gaan: keuzes moeten goed onderbouwd zijn, maar ze moeten wel gemaakt worden.²⁵

Een verantwoordelijkheid van de lidstaten én van Europa

- [25] Ook wat de uitvoering van de hulpbronnenstrategie betreft, moet de Commissie zijn verantwoordelijkheid opnemen. In zijn recente mededeling schuift hij de concretisering van de strategie in belangrijke mate door naar de lidstaten (zie § 14). Daar zijn een aantal argumenten voor, die de Commissie toelicht in zijn mededeling en effectbeoordeling. Hij maakt echter geen melding van de nadelen en risico's die verbonden zijn aan een dergelijke benadering. Of de strategie al dan niet ingevuld wordt, en op welke manier, hangt immers af van de *goodwill* van de lidstaten, en het is niet denkbeeldig dat maatregelen achterwege blijven wanneer de problematiek in bepaalde landen niet tot de politieke prioriteiten behoort, of wanneer de lidstaat oordeelt dat bepaalde initiatieven (bv op fiscaal vlak) zijn Europese concurrentiepositie zouden verzwakken. Een "High-Level Forum" dat enkel raadgevend en coördinerend werkt, zal dit probleem niet oplossen.
- [26] De Commissie lijkt dat ook in te zien, want in zijn recente mededeling over de hulpbronnenstrategie noteert hij na de paragrafen over de nationale programma's dat hij de lidstaten ook zal vragen "*de milieuproblemen te signaleren die volgens hen doeltreffend met behulp van marktgerichte instrumenten zouden kunnen worden aangepakt, ware het niet dat een gebrek aan coördinatie op EU-niveau een dergelijke algemene toepassing in de weg staat*" (p 11, 5.3). De FRDO meent echter dat ook dit tot de verantwoordelijkheid van de Commissie zelf behoort, en deel zou moeten uitmaken van een correcte effectbeoordeling. Meer bepaald zouden beleidsopties als de "open methode van coördinatie", waarbij de EU doelstellingen vooropstelt, maar waarbij de lidstaten zelf kiezen op welke manier ze die bereiken, in de effectbeoordeling van de hulpbronnenstrategie aan bod moeten komen.²⁶
- [27] Wat de inbreng van de lidstaten betreft, meent de FRDO dat het programma voor een duurzamer gebruik van hulpbronnen geen vrijblijvende denkoefening mag worden. Daarom pleit de FRDO er voor de maatregelen²⁷ in dit kader integraal op te nemen in de nationale hervormingsprogramma's (NHP), die de lidstaten in de vernieuwde Lissabon-strategie dienen op te maken. Een aantal van deze maatregelen staan trouwens reeds in de lijst die nationaal ingevuld dient te worden²⁸. De FRDO sluit hiermee aan bij zijn recente advies over deze nationale hervormingsprogramma's, waarin hij stelde dat, om tot een maatschappij te komen die zowel economisch, sociaal als ecologisch performant is, met een "eco-efficiënte" economie, "*een beleid voor het bevorderen van duurzame productie en consumptie vereist is, om economische groei te ontkoppelen van natuurlijke-hulpbronnenverbruik en milieuvervuiling. In dit*

²⁴ De studie "Policy Review on decoupling: development of indicators to assess decoupling of economic development and environmental pressure in the EU-25 and AC-3 countries" (CML Leiden, Wuppertal Institute, CE Delft, 2005) erkent dat voor samengestelde indicatoren voor materiaalverbruik en milieudruk wegingen, veralgemeningen en keuzes nodig zijn, maar wijst er op dat "*The GDP, its counterpart as the all-encompassing economic indicator, has the same problems. Nevertheless GDP is generally used. Therefore it seems to be not just a matter of scientific soundness but also of political acceptance.*" (p 158)

²⁵ Cf studie "Resource use in European countries", Moll, Bringezu en Schütz, Wuppertal Institute, december 2005: "*It is expected that a political/normative assessment and priority setting – based on discursively obtained normative criteria – is required before full scientific proof will be available on the complex interlinkages between resource and material flows on the one hand and associated environmental impacts on the other.*" (p 14). Voor het definiëren van prioriteiten kan de studie "Environmental impact of products" een belangrijke inbreng vormen (april 2005, Institute for Prospective Technological Studies en European Science and Technology Observatory)

²⁶ Een dergelijke benadering bepleitte de Commissie in zijn voorstel voor een richtlijn "Energie-efficiëntie bij het eindgebruik en energiediensten" (COM(2003)739 van 10 december 2003). Ook het proces voor de Kaderrichtlijn Water (2000/60/EC van 23 oktober 2000) kan hier inspirerend werken, omdat deze richtlijn uitgevoerd wordt via een «Gemeenschappelijke Implementatie Strategie» waarbij zowel de EU, de lidstaten als de stakeholders betrokken zijn. In de bijlagen bij de "Impact Assessment Guidelines" (SEC(2005)791 van 15 juni 2005) somt de Commissie diverse mogelijke beleidsinstrumenten op (richtlijnen, open coördinatiemethode, co-regulering ...).

²⁷ Een aantal mogelijke maatregelen staan opgesomd in bijlage 5 van de recente mededeling van de Commissie (SEC(2005)1684 van 21 december 2005)

²⁸ De Commissie haalt dit ook aan in zijn effectbeoordeling van de hulpbronnenstrategie (SEC(2005)1683 van 21 december 2005, p 23)

*licht dient het NHP in een later stadium ook rekening te houden met de ontkoppingsstrategie, die de federale regering in overleg met de gewesten zal opstellen tegen 2007.*²⁹

- [28] De FRDO zal nader ingaan op specifieke maatregelen voor ons land in het tweede advies dat hem gevraagd werd in verband met de hulpbronnenstrategie en de doelstelling van ontkoppeling.³⁰ Deze maatregelen dienen hoe dan ook te passen in bestaande nationale en internationale initiatieven en processen op het vlak van een geïntegreerd productbeleid en een duurzamer productie en consumptie. Zo vormen onder meer het Johannesburg Plan of Implementation³¹ en het daaruit voortgevloeide Marrakech-proces een belangrijk referentiekader.³²
- [29] De “nationale” maatregelen die de Commissie zelf suggereert³³, vormen een mix van “zachte” en “harde” instrumenten: van dataverzameling en sensibilisering over labelling van producten tot “green procurement” en fiscale stimuli voor de ontwikkeling van minder milieubelastende producten. De FRDO wees reeds in vroegere adviezen op het belang van een gecoördineerde inzet van instrumenten en op de rol van economische en fiscale maatregelen om tot een internalisering van externe kosten te komen: *“Fiscaliteit is immers een belangrijk instrument binnen een mix van beleidsmiddelen, dat moet kunnen worden ingezet om de ontkoppeling te realiseren die cruciaal is voor een duurzame ontwikkeling”*³⁴
- [30] De FRDO onderstreepte ook reeds herhaaldelijk de noodzaak te investeren in “onderzoek en ontwikkeling” (R&D) op het vlak van eco-efficiëntie en duurzame productie en consumptie. In zijn recente advies over het Nationaal Hervormingsprogramma voor de vernieuwde Lissabon-strategie wees hij in dit verband op het belang van de “geïntegreerde richtsnoeren voor groei en werkgelegenheid” 7 en 8 van de EU (resp. over meer investeren in onderzoek en ontwikkeling en het bevorderen van innovatie): *“De FRDO vraagt bij de omzetting ervan in het NHP, duurzame ontwikkeling als referentiekader te hanteren voor onderzoeksprogramma’s en sterk te investeren in toegepast onderzoek naar eco-efficiënte innovatie en milieutechnologie in die domeinen waar België op Europees vlak een bijdrage kan leveren. Een vernieuwend beleid op dit vlak kan immers bijdragen tot een ontkoppeling van groei en verbruik van energie en grondstoffen, tot een grotere eco-efficiëntie van onze economie, tot een kosteneffectiever milieubeleid en tot sociaal-economische voordelen door de competitieve voorsprong die een innovatiepolitiek met zich kan brengen.”*³⁵
- [31] De keuze en de uitvoering van maatregelen voor een duurzamer gebruik van hulpbronnen is zowel een verantwoordelijkheid van de overheden als van de producenten en consumenten. Het EEA stelt hierover in een recente studie: *“Achieving more sustainable consumption and production patterns is a common joint challenge where all actors, including public authorities, business and consumers, come together to take responsibility and implement actions”*.³⁶ Bij het uitwerken van de hulpbronnenstrategie dient er ook aandacht te gaan naar de interacties tussen beleid (overheden), vraag (consumenten) en aanbod (producenten).

²⁹ 2005a07 Advies over het Nationale Hervormingsprogramma voor de omzetting van de “Geïntegreerde richtsnoeren voor groei en werkgelegenheid 2005-2008” § 18

³⁰ De FRDO wijst er op dat hij in voorbije adviezen reeds voorstellen op dat vlak heeft geformuleerd in specifieke domeinen. Zo zijn voor het energiebeleid de drie adviezen “inzake een strategie ter voorkoming van klimaatveranderingen na 2012” relevant (2005a08, 2005a03, 2004a12), evenals het advies “inzake het voorstel voor een Europese richtlijn betreffende de energie-efficiëntie bij het eindgebruik en energiediensten” (2004a10) en het “Kaderadvies over de hinderpalen voor de invoering van de maatregelen ter vermindering van de uitstoot van broeikasgassen die economisch rendabel zijn (“no regret” maatregelen)” (2003a06)

³¹ Hoofdstuk III “Changing unsustainable patterns of consumption and production”, §§ 14-19

³² Het Marrakech-proces behelst een “10-year framework of programmes in support of regional and national initiatives to accelerate the shift towards sustainable consumption and production.”

³³ Zie o.a. bijlage 5 van de mededeling van de Commissie (SEC(2005)1684 van 21 december 2005)

³⁴ FRDO 2004a04 (12/05/2004) § 66 en FRDO 2004a09 (29/10/2004) § 73, zie ook FRDO 2002a07 § 44, FRDO 2001a08 § 25, FRDO 2001a09 § 23, FRDO 2003a04 § 35, FRDO 2005a01 § 34 en 35

³⁵ FRDO 2005a07 van augustus 2005, § 21, deels op basis van FRDO 2005a01 § 30. Zie hier ook het ETAP-programma van de EU: COM(2004)38 van 28/1/2004

³⁶ European Environment Agency, Report 11/2005 “Household consumption and the environment” , p 53

- [32] De FRDO is van mening dat een vijfjaarlijkse monitoring van de hulpbronnenstrategie, zoals voorgesteld door de Commissie, onvoldoende is en te weinig ruimte biedt voor bijsturing van de strategie. Een koppeling met de nationale hervormingprogramma's, zoals voorgesteld in § 25, zou ook voor dit probleem een oplossing bieden, omdat dan een jaarlijkse opvolging van de maatregelen in het kader van de hulpbronnenstrategie verzekerd is.
- [33] De FRDO vindt het positief dat de Commissie naast de "verticale" benadering (acties in de lidstaten) ook een "horizontale" benadering bepleit, waarbij initiatieven ontwikkeld worden voor specifieke economische sectoren. Bedoeling is in overleg concrete acties uit te werken waarbij de milieu-impact van het gebruik van hulpbronnen in specifieke sectoren verminderd wordt. De FRDO meent dat dit gezien het supranationale karakter van onze economieën een nuttige complementaire aanpak vormt, omdat het specifieke sectoren mogelijk maakt op vrijwillige basis hun maatschappelijke verantwoordelijkheid op te nemen.³⁷ Ten slotte waardeert de FRDO dat de Commissie zowel in zijn voorstellen op sectoraal vlak op als op nationaal vlak (High-Level Forum) aandacht heeft voor de participatie van diverse stakeholders.³⁸

Sociale en mondiale billijkheid

- [34] De Commissie heeft in zijn analyse van de materiaalstromen aandacht voor de externe dimensie, en wijst er op dat een groot deel van onze grondstoffen en energie geïmporteerd is. Door de nog steeds toenemende import van hulpbronnen (energie, materialen en ruimte) wordt de milieulast hierbij in bepaalde gevallen verschoven van de EU naar andere landen. Hierbij worden de verborgen stromen ("hidden flows") die vooral de ontginning van metalen met zich brengt, zelfs niet in kaart gebracht. De Commissie stelt dan ook terecht "*many aspects of natural resource use have an extra-European dimension, in terms of the impacts of their extraction, production, transport or of their use and disposal. These need to be identified and monitored so that European policymakers can take these impacts into account when developing EU policies.*"³⁹ In die optiek is een "international panel on the sustainable use of natural resources" een goede eerste stap, die moet uitmonden in concrete beleidsmaatregelen en tastbare resultaten.
- [35] De FRDO meent echter dat de Commissie vanuit die analyse ook de vraag moet stellen naar mondiale billijkheid wat het gebruik van natuurlijke hulpbronnen betreft. Onze manier van produceren en consumeren is immers in tijd en ruimte niet uit te breiden. Indien men er mondiaal eenzelfde verbruik op zou nahouden als in België, zouden bijvoorbeeld de oliereserves snel uitgeput zijn.⁴⁰ De vraag is dan ook of het niet noodzakelijk is in de geïndustrialiseerde landen in het algemeen materiaal- en energiestromen te beperken. De FRDO pleitte hiervoor in zijn advies over het eerste federale plan Duurzame Ontwikkeling en in zijn advies over het groenboek geïntegreerd productiebeleid: "*Wij moeten in de volgende tien jaar komen tot een vermindering van de materiaal- en energiestromen in de economie, in alle producten en productieprocessen.*"⁴¹
- [36] Verder is de FRDO van mening dat vanuit de internationale dimensie, het handels- en ontwikkelingsbeleid van de EU beter afgestemd dient te worden met de hulpbronnenstrategie, en dit zowel op bilateraal als op multilateraal vlak. De Commissie vermeldde dit in zijn mededeling van 2003, maar gaat daar in zijn mededeling van 2005 en in de aangehechte effectbeoordeling niet verder op in. De FRDO acht het in dit verband onontbeerlijk, wil men op mondiaal vlak tot een duurzamer gebruik van hulpbronnen komen, dat multilaterale instellingen met duurzame-ontwikkelingscriteria rekening houden in hun beleid, en vraagt dan ook dat de EU in die instellingen een actieve politiek zou voeren om deze criteria ingang te doen vinden. Dit sluit aan bij het advies dat de FRDO formuleerde over de Europese

³⁷ Een voorbeeld van een dergelijke sectorbenadering op het vlak van de aanpak van milieu-effecten zijn de overeenkomsten die de EU bereikt heeft met de Europese, Japanse en Koreaanse auto-industrie. In deze "negotiated self-commitments" verbinden deze producenten er zich toe de gemiddelde CO₂-uitstoot van nieuwe voertuigen verkocht in de EU tegen 2008/2009 te beperken tot 140 g/km. Zie http://europa.eu.int/comm/environment/co2/co2_agreements.htm

³⁸ cf COM (2005)670 p. 9 (5.3) en SEC(2005)1683 p 24 (4.4)

³⁹ SEC(2005)1683 p 24 (4.5)

⁴⁰ Tegen het huidige consumptietempo zullen de huidige geschatte mondiale oliereserves over ongeveer 40 jaar uitgeput zijn. Zie BP, Statistical Review of World Energy 2005, Oil Reserves : <http://www.bp.com/sectiongenericarticle.do?categoryId=9003054&contentId=7005895>

⁴¹ 2001a09 § 19, 2000a02 § 43, hernomen in 2002a06 fiche 5.2 en 2004a09§ 72. De EU had zelf reeds factor 4 als beleidsdoelstelling voor de geïndustrialiseerde landen naar voren geschoven tijdens de Rio+5 Top (New York 1997).

Strategie Duurzame Ontwikkeling: *“Ook in de Wereldhandelsorganisatie dient de EU invloed uit te oefenen om zijn duurzameontwikkelingsvisie beter vertaald te krijgen in het internationale handelsbeleid. Het gevaar bestaat immers dat de inspanningen die de Unie zich getroost om tot een duurzame ontwikkeling te komen, bijvoorbeeld via een internalisering van kosten, haar economie een concurrentiële handicap bezorgt ten opzichte van economieën die zich niet duurzaam ontwikkelen.”*⁴²

- [37] Bij de analyse van de exploitatie van hulpbronnen en de milieu-effecten daarbij buiten de EU, is het belangrijk ook rekening te houden met de sociale dimensie. Meer bepaald vraagt de FRDO bij de analyse van de externe dimensie van de hulpbronnenstrategie aandacht voor de producenten in derdewereldlanden, wiens inkomen afhankelijk is van de export van landbouw- en andere producten. Hier kunnen milieu- en sociale prioriteiten met elkaar in botsing komen. Het is belangrijk rekening te houden met beide gezichtspunten – en hun interacties - in een effectbeoordeling van concrete maatregelen, en een geïntegreerde aanpak uit te werken.
- [38] Er is niet alleen op mondiaal vlak aandacht nodig voor de sociale dimensie van het gebruik van hulpbronnen. Ook in de EU en in ons land dient met die relatie rekening gehouden te worden. Het derde federaal rapport van de Task Force Duurzame Ontwikkeling van het Planbureau zorgde recent nog voor een interessante geïntegreerde benadering op dit vlak. Zo stelt dit rapport in zijn analyse van de druk van de huishoudapparaten op het milieukapitaal: *“De gezinnen met een laag inkomen kunnen, gezien hun budgettaire beperkingen, vaak slechts de goedkoopste en kwalitatief minder goede toestellen kopen. Die verbruiken meer energie en veroorzaken dus een grotere uitstoot van broeikasgassen en vervuilende stoffen, wat een hoge druk uitoefent op de natuurlijke hulpbronnen. Ze kosten meer in gebruik, gezien hun hoge energieverbruik, en gaan minder lang mee dan duurdere toestellen. De energieconsumptie en het tempo waaraan deze toestellen vervangen worden, maken ze duurder dan toestellen van betere kwaliteit. Die keuze weegt dus op de levensstandaard van de armere gezinnen en op de natuurlijke hulpbronnen.”*⁴³

---

⁴² 2004a09 van 29 oktober 2004, § 79

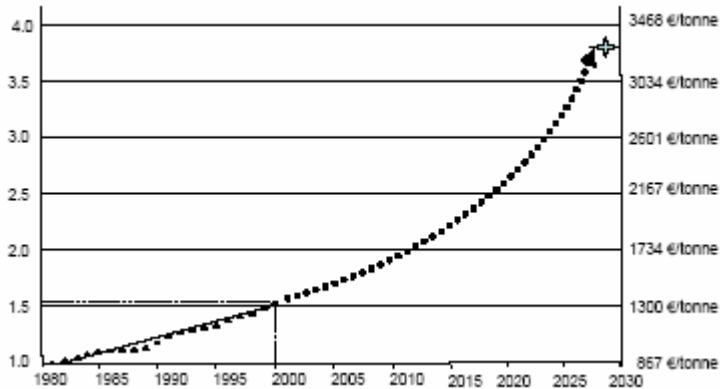
⁴³ Derde federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling “Ontwikkeling begrijpen en sturen”, december 2005, p 57. In zijn analyse bekijkt de Task Force Duurzame Ontwikkeling ook de druk van consumptie- en productiepatronen op de gezondheid (2.2.2), en de impact van demografische factoren (o.a. de vergrijzing)

Bijlagen

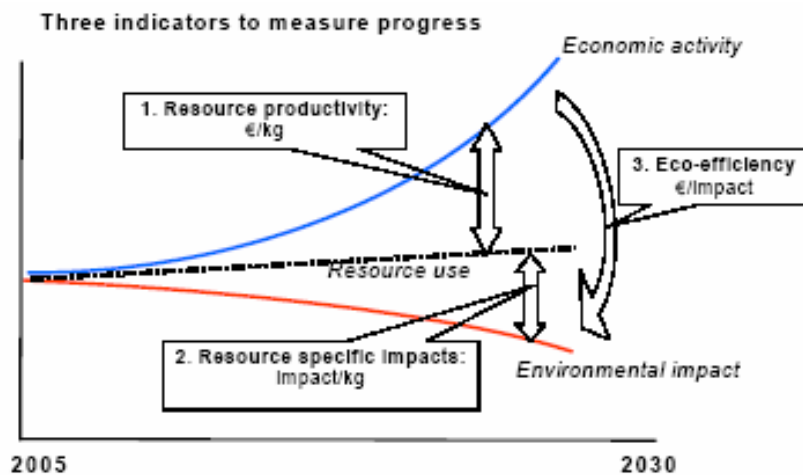
De bijlagen 1-5 zijn opgenomen om bepaalde onderdelen van de adviestekst te verduidelijken en maken geen deel uit van het advies zelf

Bijlage 1 : evolutie productiviteit van hulpbronnen 1980-2000 en raming tot 2030

Bron: Annexes to the Thematic Strategy on the sustainable use of natural resources, SEC(2005) 1684 van 21 december 2005

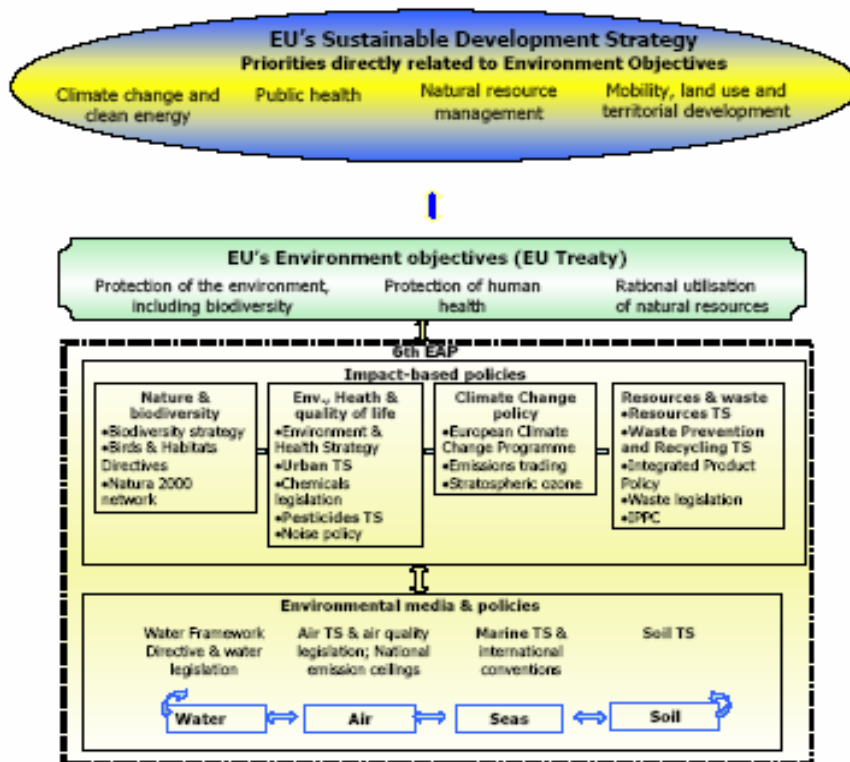
Bijlage 2 : drie indicatoren voor ontkoppeling

Bron: Annexes to the Thematic Strategy on the sustainable use of natural resources, SEC(2005) 1684 van 21 december 2005

Bijlage 3: situering van de thematische milieustrategieën

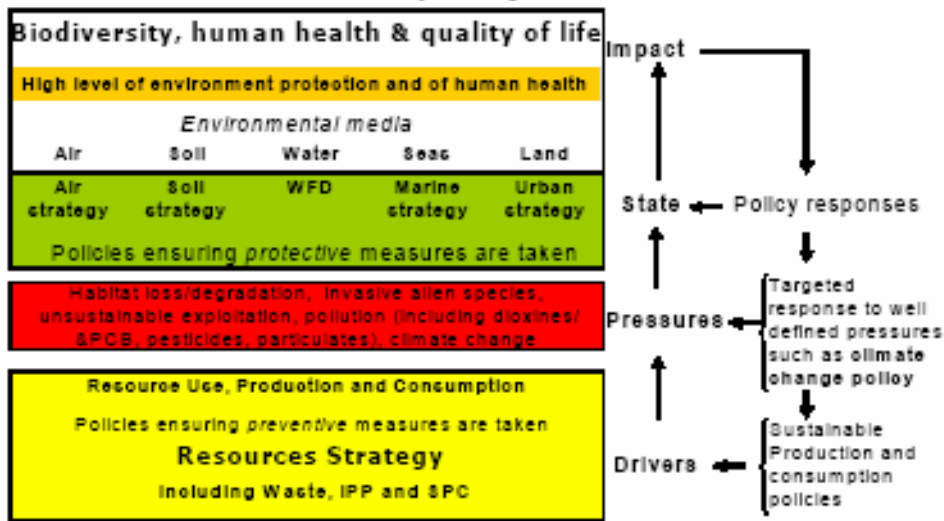

Bron : SEC(2005)1197, Commission Staff Working Paper van 29 september 2005

Bijlage 4: DPSIR-model van de thematische milieustrategieën

Environmental policy coherence

Bron: Annexes to the Thematic Strategy on the sustainable use of natural resources, SEC(2005) 1684 van 21 december 2005

Bijlage 5 : Bibliografie - bronnen

Commissie van de Europese Unie:

- Website van de Commissie (DG Milieu) over de "thematic strategy sustainable resources": <http://europa.eu.int/comm/environment/natres/index.htm>, bevat o.a. link naar studies
  - "Analysis of the Fundamental Concepts of Resource Management" (GUA, Austria, aug. 2000)
  - "Analysis of Selected Concepts on Resource Management - A Study to Support the Development of a Thematic Community Strategy on the Sustainable Use of Resources" (COWI, Denmark, 2002)
  - "Resource Use in European Countries - An estimate of materials and waste streams in the Community, including imports and exports using the instrument of material flow analysis" (ETC-WMF, maart 2003)
  - "Policy Review on Decoupling: development of indicators to assess decoupling of economic development and environmental pressure in the EU-25 and AC-3 countries" (CML, CE Delft, Wuppertal Institut., 2005)
- Mededeling van de Commissie "Naar een thematische strategie voor het duurzame gebruik van natuurlijke hulpbronnen" (COM (2003)572 van 1 oktober 2003)
- Mededeling van de Commissie "Thematische strategie voor het duurzame gebruik van natuurlijke hulpbronnen" (COM (2005)670 van 21 december 2005), met Bijlagen SEC(2005)1684 en Effectbeoordeling SEC(2005)1683.
- 6^e MilieuActieProgramma: http://europa.eu.int/comm/environment/newprg/strategies_en.htm
- European Commission. "Sustainable Consumption and Production in the European Union", Brussels, November 2004. Zie ook Europese stakeholdermeeting over duurzaam consumeren en produceren (Oostende 11/2004): http://europa.eu.int/comm/environment/wssd/documents/ostend_background.pdf
- Website Commissie over Geïntegreerd productbeleid: <http://europa.eu.int/comm/environment/ipp/> met o.a. verwijzing naar studie "Environmental impact of products", april 2005, Institute for Prospective Technological Studies en het European Science and Technology Observatory – met inbreng VITO (België): http://cleantech.jrc.es/docs/EIPRO_Total_20050429_final.pdf

Eurostat

- (2002) "Material use in the EU 1980-2000: indicators and analysis"

European Economic and Social Committee (EESC)

- Advies over de Mededeling van de Commissie "Naar een thematische strategie voor het duurzame gebruik van natuurlijke hulpbronnen" (COM (2003)572 van 1 oktober 2003), NAT/220 van 28/4/04

Europees Milieu Agentschap (EEA, AEE)

- Diverse rapporten op de website http://themes.eea.eu.int/Environmental_issues/natural/reports, o.a. "Total material requirement of the European Union" (2001), "Sustainable use and management of natural resources (EEA Report No 9/2005) "Environment and Health" (EEA Report No 10/2005), "Household consumption and the environment" (EEA Report No 11/2005)

OESO

- Environmental strategy for the first decade of the 21st century (2001)
Environmental Outlook 2001
Zie http://www.oecd.org/about/0,2337,en_2649_34285_1_1_1_1_37425,00.html

UN

- Marrakech-proces (duurzame productie en consumptie):
<http://www.un.org/esa/sustdev/sdissues/consumption/marrakech.htm>
- The Millennium Ecosystem assessment: <http://www.millenniumassessment.org/en/index.aspx>

UNEP

- <http://www.unep.org/Documents.multilingual/Default.asp?DocumentID=67>

World Business Council for SD (WBCSD)

- Informatie over het eco-efficiëntie-concept:
<http://www.wbcscd.ch/templates/TemplateWBCSD5/layout.asp?type=p&MenuId=NzA&doOpen=1&ClickMenu=LeftMenu> . Zie onder meer: "Eco-Efficiency: Creating more value with less impact" (2001)

World Resources Institute

- Informatie over Material Flows accounting: <http://materials.wri.org/> zie o.a. "Material Flow Accounts: a tool for making environmental policy" (Iddo Wernick and Frances Irwin, 2005) :
http://pdf.wri.org/WRI_MFA_Policy.pdf
-

Wuppertal Institute

- Diverse publicaties, o.a. Paper 120 (jan 2002): [Dematerialization and Capital Maintenance: Two Sides of the Sustainability Coin](#), Paper 106 (juni 2000) [Green Accounting and Material Flow Analysis - Alternatives or Complements?](#) , boek "[Eco-Efficiency and Beyond](#) : Towards the Sustainable Enterprise", 2004.

België

- "Identifying key products for the federal product & environment policy" (Institut Wallon de développement économique et social et d'aménagement du territoire – Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek VITO, november 2002)
- Task Force SD Federaal Planbureau : Working Paper "De groene nationale rekeningen" (sept 2001) <http://www.plan.fgov.be/nl/pub/pp/PP090/PP090nl.pdf> en "[Ontwikkeling begrijpen en sturen : Federaal Rapport inzake Duurzame Ontwikkeling 2000-2004](#)" (december 2005)

Vlaanderen

- Mira-rapporten : <http://www.milieurapport.be/>
- Website VITO: zie o.a. "best beschikbare technieken":
http://www.emis.vito.be/EMIS/Media/Lijst_publicaties_BBT.pdf

Andere bronnen

- CML Report 160, Leiden University, Van der Voet e.a. "Dematerialisation: not just a matter of weight" (2003)
- EEB proposals for a European strategy on Sustainable Use and Management of Natural Resources (EEB, sept 2004)
- Global Footprint Network : <http://www.footprintnetwork.org/> met o.a. verwijzing naar studie "Advancing Sustainable Resource Management: Using Ecological Footprint Analysis for Problem Formulation, Policy Development, and Communication" (Wackernagel 2001) en "The Winners and Losers in Global

---

Competition: Why Eco-efficiency Reinforces Competitiveness: A Study of 44 Nations” (Sturm, Wackernagel, Müller, 2000).

- Institute for European Environmental Policy, “For better or for worse? The EU’s ‘better regulation’ agenda and the environment”, November 2005
- WWF Report "Europe 2005 - The Ecological Footprint" (14 June 2005) : <http://assets.panda.org/downloads/europe2005ecologicalfootprint.pdf>

Bijlage 6

Aantal aanwezige en vertegenwoordigde stemgerechtigde leden op de algemene vergadering van 1 februari 2006 voor dit advies

- de 4 voor- en ondervoorzitters:
Dhr T. Rombouts, Mme C. Gernay, Mme A. Panneels, prof. R. Verheyen
- 4 van de 6 vertegenwoordigers van de niet-gouvernementele organisaties voor milieubescherming:
Mme M. Fourny (Inter-Environnement Wallonie), Mme Jacqueline Gilissen (Inter-Environnement Bruxelles, IEB), Dhr W. Trio (Greenpeace), Dhr J. Turf (Bond Beter Leefmilieu, BBL)
- De 6 vertegenwoordigers van de niet-gouvernementele organisaties voor ontwikkelingssamenwerking:
Dhr B. Bode (Broederlijk Delen), Dhr G. Fremout (Vlaams Overleg Duurzame Ontwikkeling, VODO), Madame B. Gloire (Oxfam-Solidarité), M. L. Langouche (Iles de Paix), M. J-M. Swalens (ACODEV), Dhr Bogdan Vanden Berghe (11.11.11)
- 1 van de 2 vertegenwoordigers van de niet-gouvernementele organisaties die de belangen van verbruikers verdedigen:
Dhr R. Renaerts (OIVO)
- 3 van de 6 vertegenwoordigers van de werknemersorganisaties:
M. J. Decrop (Confédération des Syndicats Chrétiens de Belgique, CSC), Dhr F. Maes (ABVV), M. D. Van Daele (FGTB)
- 5 van de 6 vertegenwoordigers van de werkgeversorganisaties:
Mme I. Chaput (Federatie van de Chemische Industrie van België, Fedichem), Mevr. A. Nachtergaele (Fevia), Mme M-L. Semaille (Fédération wallonne de l'agriculture), Dhr P. Vanden Abeele (Unie van Zelfstandige Ondernemers, UNIZO), Mevr C. Ven (Verbond van Belgische Ondernemingen, VBO)
- de 2 vertegenwoordigers van de energieproducenten:
Mevr. H. De Buck (Electrabel), Dhr F. Schoonacker (SPE)
- 5 van de 6 vertegenwoordigers van de wetenschappelijke milieus:
Prof. M. Carnol (ULg), Prof. L. Hens (VUB), Prof. J-P. van Ypersele (UCL), Prof. H. Verschure (KUL), Prof. E. Zaccai (ULB)

Totaal: 30 van de 38 stemgerechtigde leden

Bijlage 7

Vergaderingen voor de voorbereiding van dit advies

De werkgroepen *Strategieën voor duurzame ontwikkeling* en *Productnormen* organiseerden voor dit advies hoorzittingen op 12 september 2005 (met de heer Luca Marmo, DG Milieu van de Commissie) en op 17 oktober 2005 (met de heren Joeri Gerlo, CDO, en Paul-Marie Boulanger, IDD). Daarnaast vonden nog vier gemeenschappelijke werkgroepvergaderingen plaats om dit advies voor te bereiden: op 7 juli 2005 (toelichting adviesvraag door Hadelin de Beer, PODDO), 6 december 2005, 9 januari en 18 januari 2006.

Bijlage 8

Deelnemers aan de voorbereiding van dit advies

Voorzitter en ondervoorzitter van de werkgroep

Jacqueline MILLER (EEB) – ondervoorzitter

Stemgerechtigde leden en hun vertegenwoordigers

François BAZAN (FEB)
Esmeralda BORGO (BBL)
Frédéric BOUTRY (IEW)
Isabelle CHAPUT (Fedichem)
Jehan DECROP (CSC)
Anne DE VLAMINCK (IEW)
Birgit FREMAULT (VBO)
Geert FREMOUT (VODO)
Michèle HUYBRECHS (CSC)
Jean-Pierre JACOBS (Groupement de la Sidérurgie)
Fre MAES (ABVV)
Adriaan MEIRSMAN (CRIOC)
Denis POHL (FOD Leefmilieu)
Edilma QUINTANA (CNCD)
Rob RENAERTS (OIVO)
Thérèse SNOY (IEW)
Jan TURF (BBL)
Patrick VAN DEN BOSSCHE (Agoria)
Han VERLEYEN (NCOS)

Secretariaat

Jan DE SMEDT
Koen MOERMAN